

CAPITOLUL I

NOȚIUNI GENERALE CU PRIVIRE LA URMĂRIREA PENALĂ

Secțiunea I

Urmărirea penală – prima fază a procesului penal

1.1. PRELIMINARI

Fiind o componentă de bază a procesului penal, urmărirea penală a evoluat în timp odată cu acesta. Se apreciază că, în devenirea sa istorică, procesul penal a cunoscut trei mari sisteme, și anume: *sistemul acuzatorial, sistemul inchiizitorial și sistemul mixt.*

Ca urmare a influenței justiției private în sistemul acuzatorial, *partea cea mai importantă a procesului penal o reprezenta judecata*, motiv pentru care activitățile procesuale se desfășurau mai mult la instanță sau aproape în exclusivitate în fața acesteia, *cauza fiind considerată un litigiu privat între victimă și infractor*¹.

Numele de sistem acuzatorial se datorează faptului că *pornirea procesului penal se făcea la inițiativa părții vătămate care avea o largă inițiativă inclusiv pe parcursul desfășurării acestuia, iar cauza începea direct cu judecata, care era orală și publică.*

În cadrul judecății, acuzatorul avea dreptul să-și sprijine acuzațiile pe orice probe, iar acuzatul își putea dovedi nevinovăția prin orice mijloace². Acest lucru convenea judecătorilor, deoarece le oferea posibilitatea de a da soluții discreționare, mai ales că pentru stabilirea vinovăției sau nevinovăției puteau invoca inclusiv semnele divine.

---

¹ N. Volonciu, *Tratat de procedură penală*, vol. II, Ed. Paideia, București, 1996, p. 7.

² Gr. Theodoru, L. Moldovan, *Drept procesual penal*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1976, p. 114.

Pe parcurs însă, ca urmare a evoluției societății în ansamblul său și pe măsură ce se consolidau funcțiile statului, sistemul acuzatorial a fost înlocuit cu sistemul *inchizitorial*, care își are rădăcinile în dreptul canonic, desfășurat în fața organelor de jurisdicție ecleziastice¹.

Sistemul inchizitorial era la fel de injust, deoarece aplica reguli de drept care permiteau ca nobilul să fie crezut înaintea iobagului, clericul înaintea laicului, bărbatul înaintea femeii, iar mijloacele de probă erau limitate și ierarhizate, astfel că *mărturisirea era socotită o regină a probelor*, în timp ce declarația unui singur martor nu era luată în seamă (*testis unus testis nullus*) decât în condițiile în care era dublată de declarația altui martor care să o confirme pe prima².

În timp, datorită caracterului său represiv și datorită modului de efectuare a justiției penale, vădit părtinitor, care punea înaintea drepturilor fundamentale ale persoanei interesele celor puternici, aceștia prevalându-se de faptul că acționează în numele statului pe care pretindeau că numai ei îl pot reprezenta și apăra, sistemul inchizitorial a fost și el abandonat.

Paralel cu metodele și practicile mai sus menționate a apărut și s-a dezvoltat ideea unei armonizări a legislației procesual penale cu realitățile social-economice ale vremii, ceea ce a dus la nașterea celui de-al treilea sistem, și anume sistemul *mixt*, care s-a dezvoltat prin îmbinarea unor elemente caracteristice sistemelor vechi, abandonate.

Astfel, procesul penal mixt preia de la sistemul inchizitorial faza de instrucție prealabilă (urmărirea), care se desfășura din oficiu și era preponderent scrisă și secretă, iar de la sistemul acuzatorial, faza de judecată, care era publică, orală și contradictorie³.

Sigur că aceste preluări au fost făcute în timp și în mod selectiv, dar ceea ce interesează este faptul că, odată cu apariția sistemului procesual mixt se pun bazele procesului penal format din două mari faze: *urmărirea penală și judecata*.

Tot în cadrul acestui mecanism procesual mixt a fost adoptat și sistemul liberei aprecieri a probelor, care, pe de o parte, a limitat prin lege dreptul de a folosi orice fel de probă, atât în faza de urmărire penală, cât și în faza de judecată, iar pe de altă parte a descătușat organul judiciar de obligația respectării unei anume ierarhii dinainte stabilite.

---

¹ Gr. Theodoru, *Tratat de drept procesual penal*, ed. a II-a, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 12.

² N. Volonciu, *op. cit.*, p. 333.

³ Gr. Theodoru, L. Moldovan, *op. cit.*, p. 116.

În aceste condiții, evoluția procesului penal a fost diferită în funcție de condițiile social-economice și politice din fiecare țară. La noi s-a ajuns pe parcurs la formula procesului penal format din trei faze, și anume: *urmărirea penală, judecata și punerea în executare a hotărârii penale rămase definitive*.

În literatura de specialitate¹ se face mențiunea că denumirea activității procesuale ce are loc înaintea judecătii este folosită în funcție de reglementarea fazei respective, precum și de tradiția juridică locală. Astfel, sunt folosite denumiri cum ar fi cele de: cercetare, anchetă, instrucție, investigație, prime cercetări, anchetă preliminară etc.

Noțiunea de „urmărire penală este proprie reglementării românești actuale, fiind, se pare, o consecință a caracterului unitar al fazei procesuale respective și, nu în ultimul rând, a modalităților unice în care se realizează această activitate.

Însă, urmărirea penală poate avea și o compunere complexă, exemplu fiind Codul de procedură penală din 1936, potrivit căruia urmărirea penală putea fi formată din prime cercetări sau instrucție ori din parcurgerea ambelor etape. Pe de altă parte între sensul actual și cel anterior există diferențe de conținut, dat fiind faptul că în terminologia codului din 1936 „urmărirea” echivala cu punerea în mișcare a acțiunii penale și îndeplinirea celorlalte activități procesuale legate de aceasta.

Activitatea procesuală care premergea judecătii nu constituia o fază unică a procesului sau o modalitate unitară în care se realiza aceasta, cele trei noțiuni, respectiv *primele cercetări, urmărirea și instrucția penală*, aveau conținuturi mult deosebite față de actuala reglementare².

Prin organizarea judiciară din 1952, a fost desființată instituția judecătorului de instrucție, urmărirea penală concretizându-se în continuare, până în 1969, în două forme paralele, *cercetarea și ancheta penală*.

Înainte de a comenta pe scurt fiecare din aceste etape din faza de dinaintea judecătii, credem că este nevoie să facem unele precizări în legătură cu organele judiciare, respectiv poliția judiciară care desfășura activități procesuale în faza de urmărire.

Din categoria respectivă făceau parte atât poliția judiciară propriu-zisă, cât și procurorii din cadrul Ministerului Public și, respectiv, judecătorii cu drept de jurisdicție³. Calitatea de organ al poliției judiciare nu o dobândeau

---

¹ N. Volonciu, *op. cit.*, p. 7.

² *Idem*, p. 37.

³ N. Volonciu, *op. cit.*, p. 36.

numai persoanele din cadrul poliției, ci, în funcție de diverse reglementări, încă numeroși alți factori, atât din rândul aparatului administrativ, cât și din cadrul magistraturii.

În accepția Codului de procedură penală din 1936, magistrații puteau exercita activități de poliție, cazuri în care ei se manifestau ca adevărați ofițeri de poliție judiciară, deși sub aspect organizatoric erau exponenții puterii judecătorești. O exercitare a poliției judiciare de către judecătorul de la judecătoria era necesară deoarece, potrivit legii, judecătorii nu aveau parchete, procurorii fiind constituiți în asemenea organisme numai începând cu nivelul tribunalului¹.

Merită reținut și faptul că, deși ofițerii de poliție judiciară reprezentau treapta cea mai înaltă în ierarhia organelor cu atribuții de poliție judiciară, aceștia nu aveau nimic comun cu statutul militar al ofițerilor.

Primele cercetări constau, potrivit legii, în strângerea informațiilor sau probelor necesare pentru punerea în mișcare a acțiunii penale, după care procesul penal continua, după caz, fie prin sesizarea instanțelor de judecată competente, fie prin trimiterea cauzei spre *instruire* la judecătorul de instrucție în vederea adâncirii sau completării cercetărilor.

Codul penal din acea perioadă împărțea infracțiunile în *crime, delictes și contravenții*, iar procedurile de urmărire penală și judecată erau strâns corelate cu aceste categorii juridice ale dreptului penal substanțial.

În acest context ofițerii de poliție judiciară puteau fi sesizați prin plângere, denunț sau din oficiu cu orice fel de infracțiune. Pentru faptele ușoare din categoria contravențiilor poliția judiciară avea dreptul să facă primele cercetări, să pună în mișcare acțiunea penală și să trimită în judecată pe inculpat. În cazul faptelor mai grave poliția judiciară înștiința parchetul tribunalului, iar procurorul proceda în consecință după cum persoana făptuitorului era cunoscută sau nu, pentru a putea pune în mișcare acțiunea penală.

Prin punerea în mișcare a acțiunii penale se considera că scopul primelor cercetări era realizat și indiferent de cine au fost efectuate (poliție judiciară sau judecător de instrucție) actele erau înaintate Ministerului Public care proceda conform normelor privind urmărirea.

Procurorul își materializează urmărirea într-un rechizitoriu care atunci când era înaintat judecătorului de instrucție se numea *rechizitoriu introductiv*, iar când era trimis instanței competente purta numele de *rechizitoriu definitiv*.

---

¹ *Idem*, p. 37.